

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ
– PARTEA GENERALĂ –

Cumpara de pe www.ujmag.ro

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ

– Partea generală –

În lumina noului Cod de procedură penală

Ediția a II-a

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris
al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ
NU VA FI COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT
DE SEMNĂTURA UNUIA DINTRE AUTORI ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAGU, ION

**Tratat de procedură penală : în lumina noului Cod de
procedură penală / Ion Neagu, Mircea Damaschin. - Ed. a 2-a, rev. - București :**
Universul Juridic, 2015-

2 vol.

ISBN 978-606-673-576-6

Vol. 1 : Partea generală. - 2015. - Bibliogr. - ISBN
978-606-673-577-3

I. Damaschin, Mircea

343(498)(035)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
E-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

CAPITOLUL I

NOȚIUNEA ȘI SISTEMUL PROCESULUI PENAL ȘI ALE DREPTULUI PROCESUAL PENAL

Secțiunea I

Procesul penal ca mijloc de realizare a justiției penale

§ 1. Definiția procesului penal

Împotriva celor care săvârșesc infracțiuni, statul, prin intermediul organelor sale specializate, intervine pentru a-i sancționa, reeduca și reda societății.

Reacția societății față de cei ce intră în conflict cu legea penală nu este arbitrară, ci, dimpotrivă, chibzuită, amplu reglementată prin dispozițiile legii¹. De aceea, între săvârșirea infracțiunii și aplicarea unei sancțiuni penale autorului ei se situează procesul penal ca activitate organizată în vederea adoptării unei soluții corespunzătoare datelor concrete ale fiecărei cauze penale.

Descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor, strângerea și administrarea probelor, tragerea la răspundere penală se constituie într-o activitate complexă desfășurată de către organele specializate ale statului.

La înfăptuirea justiției penale participă și persoanele care au drepturi și obligații ce decurg din săvârșirea infracțiunii, persoane care poartă denumirea de părți, respectiv subiecți procesuali principali, precum și alți subiecți procesuali care, potrivit legii, au drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale. De asemenea, un rol foarte consistent în desfășurarea procesului penal îl are avocatul, participant procesual căruia actualul Cod de procedură penală îi recunoaște importanța, dovadă fiind reglementarea detaliată a atribuțiilor acestuia pe parcursul procesului penal.

Față de cele arătate mai sus, definim **procesul penal** ca fiind **activitatea reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare, cu**

¹ G. Stefani, G. Levasseur, B. Bouloc, *Procédure pénale*, 21^e éd., Dalloz, Paris, 2008, p. 1; J. Larguier, P. Conte, *Procédure pénale*, 21^e éd., Dalloz, Paris, 2006, p. 1; Pop I, p. 3; G. Stefani, G. Levasseur, *Droit pénal général et procédure pénale*, Dalloz, Paris, 1975, t. II, p. 1.

participarea avocatului, a părților și a subiecților procesuali, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Deși în actualul Cod de procedură penală legiuitorul nu a mai consacrat expres scopul procesului penal, considerăm că definiția enunțată își păstrează valabilitatea, având în vedere dispozițiile art. 1 alin. (2), în care este prevăzut faptul că *normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.*

În aceste condiții, observăm că sunt reglementate trei mari obiective ale aplicării normelor procesual penale: 1) asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare, 2) garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți și 3) respectarea legii. Cu toate acestea, dezideratele menționate se subsumează principalului scop al oricărui proces penal, și anume constatarea infracțiunilor, în vederea tragerii la răspundere penală a celor care se fac vinovați de încălcarea legii penale, cu respectarea garanțiilor cuprinse în normele interne și internaționale agreate de România.

În același timp, reamintim că obiectul acestui complex de reglementări îl constituie procesul penal, în care este cuprins și scopul acestuia.

Definițiile date în literatura de specialitate anterioară intrării în vigoare a actualului Cod de procedură penală sunt apropiate de aceea formulată de noi, conținând unele aspecte specifice.

Astfel, unii autori¹ arată că la procesul penal participă părțile „ca titulari de drepturi și obligații”. Sub acest aspect, apreciem că și ceilalți participanți sunt titulari de drepturi și obligații și, în consecință, pentru simplificarea definiției, am renunțat la precizarea amintită.

Alți autori², în definiția pe care au dat-o procesului penal, având în vedere dispozițiile art. 1 alin. (2) din Codul de procedură penală anterior, completau scopul procesului penal cu următoarele imperative: apărarea ordinii publice, a proprietății, întărirea legalității, prevenirea infracțiunilor, precum și educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială³. Apreciam, în lucrări anterioare, că scopul relevat mai

¹ Theodoru III, p. 20.

² Volonciu I, p. 7; în același sens, a se vedea: Volonciu III, p. 13; M. Basarab, *Drept procesual penal*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, 1973, vol. I, p. 5.

³ Theodoru III, p. 20.

sus nu este propriu procesului penal, acesta fiind realizat și prin specificul altor activități judiciare¹ sau fără caracter judiciar.

În alte definiții se menționează și raporturile ce se nasc între participanții la activitatea procesual penală². Apreciem că nu este necesară o asemenea precizare, deoarece, așa cum se arată în opinia unor autori³, desfășurarea activității procesuale penale implică în mod necesar existența unor raporturi juridice tipice.

În sfârșit, în alte opinii, definiția procesului penal cuprinde sublinierea că acesta se înfățișează ca o suită de acte diverse, efectuate de autoritățile publice pentru rezolvarea problemelor legate de consecințele ce decurg din săvârșirea unei infracțiuni⁴.

Procesul penal este o categorie juridică foarte complexă și nu trebuie confundat cu noțiunea de „activitate judiciară în materie penală”, aceasta din urmă având o arie de cuprindere mai restrânsă, incluzând numai totalitatea manifestărilor organelor judiciare penale⁵. Or, în perimetrul procesului penal, alături de organele judiciare penale, participă și părțile, avocatul, subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată), precum și alți subiecți procesuali (organele operative din Ministerul Afacerilor Interne, organele de constatare, martorii, experții etc.).

Procesul penal nu poate fi confundat nici cu justiția penală, aceasta din urmă fiind opera organelor judecătorești. În acest sens, în art. 126 alin. (1) din Constituția României⁶ se precizează că justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Justiția penală este deci actul de justiție subsumat procesului penal.

Conchizând, putem spune că *procesul penal este o categorie juridică cu o sferă de cuprindere mai largă decât activitatea judiciară penală, iar justiția penală este un segment al activității judiciare penale incluse în procesul penal.*

¹ Acest scop îl are și procesul civil (a se vedea: V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală*, Ed. Național, București, 1996, vol. I, pp. 148-149; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Ed. Europa Nova, București, 1995, vol. I, pp. 24-25; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil*, Tipografia Universității din București, 1973, p. 17).

² A se vedea, în acest sens, M. Basarab, *op. cit.*, p. 5.

³ Volonciu I, p. 8.

⁴ G. Stefani, G. Levasseur, B. Boulloc, *op. cit.*, p. 5; J. Pradel, *Droit pénal. Procédure pénale*, Ed. Cujas, Paris, 1980, t. II, p. 4.

⁵ Volonciu III, p. 9.

⁶ Constituția României a fost republicată în M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003, în urma modificării și completării prin Legea nr. 429/2003, publicată în M. Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003.

§ 2. Analiza definiției procesului penal

Fiind o activitate complexă, cu o autonomie bine determinată în cadrul activităților sociale, procesul penal, în definiția pe care am enunțat-o, cuprinde o serie de trăsături specifice, ce se impun a fi explicate, pentru a înțelege cum se cuvine acest *fenomen de viață juridică*¹, de importanță majoră în restabilirea ordinii de drept încălcate prin săvârșirea unor fapte ce prezintă pericol social.

a) Denumirea de **proces** derivă din cuvântul latin „*processus*”, care semnifică înaintare, progres (*pro* – înainte și *cessus*, *cedere* – a merge). În cazul procesului penal, această noțiune indică mișcarea, acțiunea, activitatea ce trebuie să se desfășoare pentru aplicarea dreptului penal, pentru descoperirea, prinderea, cercetarea și judecarea acelor care săvârșesc infracțiuni².

În sensul arătat mai sus, *procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive, care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive*³, *dă imaginea unei activități organizate în care se urmărește aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de drept dedus spre rezolvare organelor competente.*

Termenul de **proces** a intrat în patrimoniul conceptelor juridice aproximativ în secolul al XII-lea grație activității glosatorilor⁴.

În vorbirea curentă, noțiunea de **proces** capătă, în mod neștiințific, semnificația de „*cauză penală*” sau „*pricină penală*”⁵.

b) **Procesul penal este o activitate reglementată de lege**; această înscriere între coordonatele stricte ale legii s-a materializat în timp în adagiul „*nullum iudicium sine lege*”. Deși reglementarea de către lege nu caracterizează numai procesul penal, apreciem totuși că, în mod special, se cuvine subliniat acest lucru în cazul acestei activități sociale. O asemenea mențiune își găsește justificarea în faptul că, mai mult decât orice alt sector al activității judiciare, legiuitorul, prin reglementarea pe care o face procesului

¹ Dongoroz I, p. 10.

² Pop I, pp. 5-6. I. Tanoviceanu, întemeietorul școlii de drept procesual penal român, considera procedura penală ca fiind „modul cum de la infracțiune se ajunge la pedeapsă, arătând autoritățile competente de a judeca, precum și modul lor și al justițiabililor de a proceda” (I. Tanoviceanu, *Curs de procedură penală română*, Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă, București, 1913, p. 2).

³ Dongoroz I, p. 7; în același sens, a se vedea V. Manzini, *Trattato di diritto procesuale penale*, Unione Tip. Edit. Torinese, Torino, 1931, vol. I, p. 69.

⁴ Glozele sunt alterațiuni de texte, făcute din greșeală, cu ocazia transcrierii manuscriselor jurisconsultilor clasici. Glozele nu trebuie confundate cu notițele prin care specialiștii de la începuturile Evului mediu explicau textele legislației lui Iustinian și care poartă același nume (E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică română*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 56).

⁵ Theodoru I, p. 10.

penal, precizează până în cele mai mici amănunte cum să se procedeze în rezolvarea cauzelor penale¹.

De asemenea, trebuie arătat că stricta legalitate a procesului penal se impune și datorită unor instituții procesuale cu caracter de constrângere (măsurile preventive, măsurile asigurătorii), care, în cazul folosirii lor în afara legii, pot aduce vătămări drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

În cazul procesului penal, drepturile părților și ale subiecților procesuali principali sunt însoțite de o suită de garanții, iar eficiența exercitării drepturilor prevăzute de lege este strâns legată de realizarea tuturor activităților procesuale în conformitate cu legea.

În cazul încălcării legalității în procesul penal, pot fi aplicate sancțiuni de ordin administrativ², civil³ sau penal⁴ subiecților procesuali care au realizat activitatea procesuală fără respectarea legii. În același timp, actele procesuale și procedurale neconforme cu legea sunt invalidate prin sancțiuni procedurale⁵.

c) La desfășurarea procesului penal participă organele judiciare, avocatul, părțile și subiecții procesuali.

Organele competente să realizeze activitatea procesuală sunt organele judiciare.

Organele judiciare sunt organe de stat care, prin prepușii lor, acționează ca subiecți oficiali în anumite faze ale procesului penal⁶.

¹ Uneori, legea prevede chiar orele între care poate fi efectuat un act procedural. Spre exemplu, potrivit art. 159 alin. (3), percheziția domiciliară nu poate fi începută înainte de ora 6.00 sau după ora 20.00.

² *Amenda judiciară*, care se aplică în cazul săvârșirii unor abateri în cursul procesului penal, este, în opinia noastră, o sancțiune cu caracter administrativ (a se vedea art. 283).

³ În ipoteza reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de priverie nelegală de libertate, potrivit art. 542, statul are *acțiune în regres* împotriva persoanei care, cu rea-credință sau din culpă gravă, a provocat situația generatoare de daune sau împotriva instituției la care aceasta este asigurată pentru despăgubiri în caz de prejudicii provocate în exercițiul profesiei. În literatura de specialitate anterioară actualului Cod de procedură penală s-a exprimat, în mod corect, opinia că poate interveni și o răspundere civilă delictuală a tribunalelor sau a parchetelor de pe lângă tribunale, pentru actele de procedură întocmite de magistrat sau de personalul auxiliar de specialitate, sub semnătura magistratului, având în vedere calitatea de comitent a tribunalului și a parchetului corespunzător (G.C. Frențiu, *Răspunderea civilă delictuală, în calitate de comitent, a tribunalului sau, respectiv, a Parchetului de pe lângă tribunal, pentru actele de procedură întocmite de magistrat sau de personalul auxiliar, sub semnătura magistratului*, în Dr. nr. 3/2001, p. 39).

⁴ În cazul în care se săvârșesc anumite infracțiuni împotriva înfăptuirii justiției, când subiectul este circumstanțiat prin calitatea de organ de cercetare penală, judecător, procuror (a se vedea art. 280 C. pen., art. 283 C. pen.) sau avocat ori reprezentant al unei părți (a se vedea art. 284 C. pen.).

⁵ Sancțiunile procedurale sunt: inexistența, decăderea, inadmisibilitatea și nulitățile.

⁶ V. Rămureanu, *Competența penală a organelor judiciare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, pp. 30-31.

În faza de urmărire penală *își desfășoară activitatea organele de cercetare penală, procurorul și judecătorul de drepturi și libertăți*. Procurorul are rolul de organ de supraveghere a întregii urmăririi penale, conducând și controlând nemijlocit activitatea organelor de cercetare penală [art. 56 alin. (1)]. Judecătorul de drepturi și libertăți funcționează în cadrul instanței și, potrivit art. 53, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind măsurile preventive, măsurile asigurătorii, măsurile de siguranță cu caracter provizoriu, actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege, încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor probatorii potrivit legii, procedura audierii anticipate, precum și alte situații expres prevăzute de lege.

În faza de judecată *își desfășoară activitatea judecătorul de cameră preliminară, procurorul¹ și instanțele judecătorești*. Conform art. 54, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, judecătorul de cameră preliminară verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror, verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală, soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimiteră în judecată, soluționează alte situații expres prevăzute de lege. Instanțele judecătorești au rolul dominant în această etapă a procesului penal, deoarece ele pronunță soluția la terminarea judecării cauzei.

Judecătorul de cameră preliminară și instanțele judecătorești, în activitatea pe care o desfășoară, colaborează cu procurorul și, foarte rar, cu organele de cercetare penală².

¹ Procurorul participă la judecarea tuturor cauzelor penale, conform art. 363. Remarcăm, din această perspectivă, un aspect de noutate față de reglementarea anterioară. Astfel, conform art. 315 din Codul de procedură penală anterior, procurorul participa obligatoriu la ședințele de judecată ale judecătoriilor în cinci categorii de cauze, existând posibilitatea desfășurării unor ședințe de judecată unde participarea procurorului era facultativă.

² Colaborarea dintre instanță și organele de cercetare penală este exclusă, deoarece procurorul este „stăpânul” fazei de urmărire penală și, în consecință, el este „reprezentantul” tuturor organelor de urmărire penală; procurorului îi sunt imputabile eventualele neajunsuri, constatate de instanță, în legătură cu desfășurarea urmăririi penale. Uneori însă, pentru a spori operativitatea în procesul penal, instanța colaborează direct cu organele de poliție. În acest sens, conform art. 215 alin. (6), organele de poliție desemnate de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată să supravegheze respectarea de către inculpat a obligațiilor stabilite odată cu luarea măsurii controlului judiciar verifică periodic respectarea obligațiilor, iar în cazul în care constată încălcări ale acestora, sesizează de îndată judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța de judecată, în cursul judecării. De asemenea, potrivit art. 152, organele de urmărire penală (inclusiv organele de cercetare ale poliției judiciare), *cu autorizarea prealabilă a judecătorului de drepturi și libertăți*, pot solicita unui furnizor de rețele publice de comunicații electronice sau unui furnizor de servicii de comunicații electronice destinate publicului transmiterea datelor reținute.

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ
– PARTEA SPECIALĂ –

Cumpara de pe www.ujmag.ro

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ

– Partea specială –

În lumina noului Cod de procedură penală

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris
al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNȘOȚIT DE SEMNĂTURA
UNUIA DINTRE AUTORI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI,
APPLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAGU, ION, DREPT

Tratat de procedură penală : în lumina noului Cod de procedură penală

/ Ion Neagu, Mircea Damaschin. – București : Universul Juridic, 2014-2015

2 vol.

ISBN 978-606-673-371-7

Vol. 2. : Partea specială. - 2015. - Bibliogr. - ISBN

978-606-673-385-4

I. Damaschin, Mircea

343(498)(035)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
E-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

CAPITOLUL I

URMĂRIREA PENALĂ

Secțiunea I

Considerații generale privind urmărirea penală

§ 1. Urmărirea penală – fază distinctă a procesului penal

În cadrul procesului penal, pot fi deosebite anumite funcții procesuale esențiale, care, laolaltă, contribuie la atingerea scopului final al acestei activități sociale¹.

Funcțiile procesuale se realizează în cadrul fazelor procesuale, care sunt alcătuite dintr-un ansamblu de acte și măsuri procesuale și procedurale, având de îndeplinit un obiectiv limitat subsumat obiectivului general al procesului penal.

În fiecare fază procesuală sunt rezolvate probleme de a căror soluție depinde trecerea dosarului penal în faza următoare. Astfel, cu referire la funcțiile judiciare exercitate pe parcursul procesului penal, constatăm faptul că funcția de urmărire penală și funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei se exercită în cadrul fazei de urmărire penală, în vreme ce funcția de verificare a legalității trimerii ori netrimerii în judecată și funcția de judecată se realizează în cadrul fazei procesuale a judecății.

Între fazele sau subdiviziunile procesului penal, urmărirea penală, datorită finalității și funcțiunii sale proprii, ocupă un loc deosebit².

În literatura de specialitate, numeroși autori au subliniat importanța urmăririi penale ca fază distinctă a procesului penal. Astfel, în unele opinii se arată, pe bună dreptate, că necesitatea de a contracara activitatea infracțională a condus la înființarea unor organe specializate care să realizeze anumite activități specifice într-o fază premergătoare desfășurării judecății³. Existența fazei de urmărire penală este justificată și de faptul că, în epoca modernă, se săvârșesc infracțiuni prin folosirea unor procedee și tehnici noi tot mai perfecționate, în numeroase cazuri criminalitatea căpătând caracter

¹ Pentru detalii cu privire la funcțiile judiciare, a se vedea Neagu VI, pp. 18-19.

² Dongoroz II, pp. 8-9; Volonciu III, pp. 7-9. Urmărirea penală a fost socotită a fi sufletul și temelia procesului penal (Ayrault, *L'ordre, formalité et instruction judiciaire*, Lyon, 1624, Cartea I, art. 1, nr. 1 și Cartea III, art. 2,39).

³ Volonciu I, p. 239.

organizat¹; toate acestea au impus o preocupare sporită din partea statului pentru combaterea fenomenului infracțional.

Astfel, s-a simțit nevoia înființării unor organe specializate în descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor în vederea trimerii lor în judecată². Aceste organe au o competență bine determinată prin lege și își desfășoară activitatea în faza de urmărire penală. În lumina dispozițiilor Codului de procedură penală în vigoare, urmărirea penală are un conținut și o desfășurare riguros limitate la ceea ce este necesar pentru a atinge scopul acestei faze procesuale și al procesului penal în general.

Potrivit legii, urmărirea penală se înfățișează ca o fază obligatorie pentru desfășurarea procesului penal. Subliniem însă existența unor ipoteze în care procesul penal se desfășoară într-o modalitate atipică, în sensul că, deși faza urmăririi penale s-a finalizat printr-o soluție de netrimitere în judecată, activitatea judiciară penală continuă, ca urmare a dispoziției judecătorului de cameră preliminară. Astfel, conform art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c), judecătorul de cameră preliminară sesizat cu o plângere îndreptată împotriva soluției de netrimitere în judecată într-o cauză în care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale, admitând plângerea, poate dispune începerea judecății când probele sunt suficiente și legal administrate în cursul urmăririi penale. În aceste condiții, este posibil ca judecarea unei cauze să debuteze în fața instanței de judecată fără ca faza urmăririi penale să fi fost finalizată prin dispoziția de trimitere în judecată. Caracterul atipic al procesului penal în acest caz constă în judecarea de către instanță a unui dosar penal în condițiile inexistenței rechizitoriului, ca act procesual de trimitere în judecată.

§ 2. Obiectul urmăririi penale

Potrivit art. 285 alin. (1), urmărirea penală are ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

Activitățile ce se realizează în cadrul urmăririi penale au un conținut complex, conținut determinat de specificul problemelor ce se impun a fi rezolvate în fiecare cauză penală.

Prin „*strângerea probelor necesare*” se înțelege, cum pe bună dreptate s-a subliniat în literatura de specialitate, atât operația de adunare a probelor, cât și examinarea și evaluarea lor, pentru a se constata dacă sunt

¹ A. Dincu, *Criminologie*, Tipografia Universității București, 1984, pp. 125-128.

² E.V. Ionășeanu, *Procedura începerii urmăririi penale*, Ed. Militară, București, 1979, p. 19.

suficiente în vederea luării hotărârii privind trimiterea sau netrimitea cauzei în judecată¹.

Referirea făcută în lege cu privire la „*existența infracțiunilor*” trebuie înțeleasă ca obligație a organelor judiciare de a avea în vedere infracțiunile, indiferent de faza de desfășurare a activității infracționale. În acest sens, urmează să se înțeleagă faptul că organele de urmărire penală vor aduna probe atât atunci când este vorba de o infracțiune consumată, cât și în cazul în care infracțiunea a rămas în faza de tentativă.

Prin expresia „*identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune*” legiuitorul a dorit să precizeze că, în cadrul urmăririi penale, probele adunate trebuie să ajute la depistarea persoanelor care au săvârșit fapta penală (autori, instigatori, complici), înțelegând prin aceasta atât stabilirea faptului că urmarea socialmente periculoasă este consecința unei activități umane, cât și aflarea datelor de identitate ale celui care a săvârșit fapta penală.

Prin expresia „*stabilirea răspunderii penale a persoanelor care au săvârșit infracțiuni*” se înțelege faptul că probele adunate în cursul urmăririi penale trebuie să contribuie nu numai la lămurirea aspectelor privind fapta penală, ci ele trebuie să elucideze și aspectele legate de vinovăția făptuitorului, dacă acesta poate sau nu să fie subiect al răspunderii penale.

Deși din conținutul art. 285 alin. (1) nu rezultă expres, în obiectul urmăririi penale se înscrie totuși și identificarea victimei infracțiunii, activitate necesară pentru rezolvarea laturii penale și a laturii civile a cauzei penale². Obligația de identificare a victimei infracțiunii rezultă și din analiza atentă a economiei dispozițiilor Codului de procedură penală. Astfel, în art. 327 se arată că procurorul va rezolva cauza, prin trimitere în judecată, clasare sau renunțare la urmărirea penală, atunci când constată că *urmărirea penală este completă și există probe necesare și legal administrate*. Or, nu se poate considera că urmărirea penală este completă în cazul în care nu s-a făcut identificarea victimei.

Uneori, identificarea victimei se impune pentru a se putea face identificarea făptuitorului și pentru a se face încadrarea juridică a faptei penale. Sub acest aspect, ni se pare deosebit de relevant un exemplu menționat în literatura de specialitate³, exemplu din care rezultă faptul că

¹ Dongoroz III, p. 140.

² Theodoru III, p. 195.

³ E.V. Ionășeanu, *op. cit.*, p. 24. Autorul arată că într-o fântână părăsită din apropierea cabinei C.F.R. Brădet a fost descoperit trunchiul pietrificat al unei persoane. Expertiza medico-legală a arătat că trunchiul și fragmentele osoase examinate aparțineau unei femei în vârstă de circa 20 de ani, de talie mijlocie, păr castaniu-roșcat, care a fost ucisă în urmă cu câțiva ani. Pe baza acestor date și a unor ipoteze ale organului de cercetare (victima a fost adusă acolo de o persoană care cunoștea bine locul în care era situată fântâna părăsită), s-a conchis că făptuitorul locuia în apropiere. Verificând mai multe persoane din partea locului, bănuite de uciderea femeii, s-a stabilit că acarul de la gara C.F.R. Brădet a avut cu câțiva ani în urmă o concubină, care la un moment dat a dispărut, după care el s-a mutat cu serviciul la

identificarea victimei s-a înscris ca problemă principală în obiectul urmăririi penale cu consecințe deosebite asupra rezolvării unor aspecte esențiale ale cauzei penale.

În obiectul urmăririi penale se înscriu, în primul rând, preocupările legate de rezolvarea laturii penale; alături de acestea se înscrie însă și activitatea, uneori foarte dificilă, privind latura civilă a cauzei penale; avem în vedere situații în care acțiunea civilă se exercită din oficiu în procesul penal și când încadrarea juridică a faptei se poate face, în mod corect, ținând seama și de întinderea prejudiciului cauzat prin infracțiune¹.

Având în vedere că marea majoritate a infracțiunilor se săvârșesc sub vălul clandestinității, descoperirea și administrarea probelor presupun o muncă de înaltă calificare și măiestrie profesională. Organele de urmărire penală trebuie să alcătuiască un plan de urmărire bine fundamentat, adaptat la particularitățile fiecărui caz în parte².

Pentru a realiza sarcinile impuse de obiectul urmăririi penale, alături de administrarea probelor, organele judiciare pot lua măsuri de constrângere cu caracter personal sau real, uneori aceste măsuri având caracter obligatoriu. Astfel, potrivit art. 249 alin. (7), măsurile asigurătorii sunt obligatorii în cazul în care persoana vătămată este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă.

De asemenea, caracter obligatoriu au și măsurile de ocrotire care se dispun atunci când măsura arestării preventive a fost luată față de un inculpat în a cărei ocrotire se află un minor, o persoană pusă sub interdicție, o persoană căreia i s-a instituit tutela sau curatela ori o persoană care, datorită vârstei, bolii sau altei cauze, are nevoie de ajutor (art. 229).

În vederea realizării obiectului urmăririi penale, organele de cercetare penală și procurorul își concretizează activitatea în acte de urmărire penală, care pot fi acte procesuale sau de dispoziție și acte procedurale prin care sunt aduse la îndeplinire dispozițiile cuprinse în actele procesuale.

De regulă, actele de dispoziție aparțin procurorului. De exemplu: punerea în mișcare a acțiunii penale, luarea măsurii controlului judiciar sau a măsurii controlului judiciar pe cauțiune, luarea măsurilor asigurătorii, suspendarea urmăririi penale, trimiterea în judecată etc. Uneori însă, și organele de cercetare penală pot să-și manifeste voința printr-un act procesual. Spre exemplu: începerea urmăririi penale, luarea măsurii reținerii, extinderea urmăririi penale, schimbarea încadrării juridice etc.

Mediaș. De la acesta s-au aflat semnalmentele concubinei, incidentele dintre ei, iar în final că el a ucis-o pe T.M.

¹ Spre exemplificare, determinarea corectă a întinderii prejudiciului cauzat prin săvârșirea infracțiunii de delapidare conduce la reținerea circumstanței agravante „consecințe deosebit de grave”, constând în pagube materiale mai mari de 2.000.000 lei, conform art. 295 C. pen. raportat la art. 309 C. pen.

² E. Stancu, *Criminalistica*, Tipografia Universității București, 1983, vol. II, pp. 7-24.

În ceea ce privește măsurile preventive privative de libertate, acestea se pot dispune pe parcursul urmăririi penale numai de către judecătorul de drepturi și libertăți. În aceeași categorie, a actelor de dispoziție plasate în competența exclusivă a judecătorului de drepturi și libertăți, se mai regăsesc: autorizarea procedurii probator constând în supravegherea tehnică, încuviințarea efectuării percheziției domiciliare, încuviințarea efectuării percheziției informatice, luarea măsurii vremelnice de reparație constând în restabilirea situației anterioare etc.

Actele procedurale, ca acte de urmărire penală, sunt realizate, în general, de către organele de cercetare penală, ca urmare a dispoziției procurorului. Spre exemplu: efectuarea percheziției domiciliare, cercetarea la fața locului, ridicarea silită de obiecte și înscrisuri, punerea în executare a supravegherii tehnice, aducerea la îndeplinire a măsurilor asigurătorii etc. Uneori, actele procedurale pot fi efectuate de procuror, la dispoziția judecătorului de drepturi și libertăți. Avem în vedere, în acest sens, de exemplu, punerea în executare a supravegherii tehnice, executarea mandatului de percheziție domiciliară emis de instanță în cursul judecății etc.

Actele de urmărire efectuate (atât actele procesuale, cât și cele procedurale) sunt consemnate în înscrisuri procedurale constatatoare, înscrisuri care trebuie să aibă, potrivit legii, o anumită formă și un anumit conținut.

Dosarele de urmărire penală cuprind o sumă de înscrisuri procedurale constatatoare ce reflectă întreaga activitate desfășurată pentru realizarea obiectului urmăririi penale.

§ 3. Limitele urmăririi penale

În structura procesului penal, urmărirea penală este bine determinată atât în timp, cât și sub aspectul activităților desfășurate și a soluțiilor care pot fi dispuse de către organele judiciare.

În timp, urmărirea penală își are limitele fixate între momentul începerii urmăririi penale și momentul rezolvării cauzei de către procuror.

Potrivit art. 305 alin. (2), începerea urmăririi penale se dispune prin *ordonanță*, indiferent de modalitatea de sesizare a organului de urmărire penală¹ și fără a distinge între începerea urmăririi penale *in rem* (numai cu

¹ În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură penală anterior, momentul începerii urmăririi penale era marcat prin *rezoluție* (în cazul sesizării prin plângere sau denunț) sau *proces-verbal* (în cazul sesizării din oficiu). În mod excepțional, se admitea posibilitatea începerii urmăririi penale prin *ordonanță*, în cazul în care procurorul soluționa un conflict de competență între organele de cercetare penală. Astfel, prin ordonanța de soluționare a conflictului de competență acesta putea dispune și începerea urmăririi penale. De asemenea, cu titlu de excepție, din ansamblul dispozițiilor procesual penale rezulta posibilitatea începerii urmăririi penale prin *proces-verbal* în cazul infracțiunilor de audiență și în procedura de urmărire și judecare a unor infracțiuni flagrante.

privire la faptă) și începerea urmăririi penale *in rem* și *in personam* (cu privire la faptă și la o anumită persoană).

De asemenea, potrivit art. 360 alin. (2), urmărirea penală mai poate fi începută și prin *declarația* procurorului, făcută cu ocazia constatării săvârșirii unei infracțiuni de audiență în cursul ședinței de judecată¹.

Prin începerea urmăririi penale se creează cadrul legal în care organele de urmărire penală pot desfășura toate activitățile ce se înscriu în obiectul urmăririi penale.

Momentul final al urmăririi penale este marcat prin rezolvarea cauzei de către procuror și dispunerea de către acesta a unei soluții de trimitere în judecată sau, după caz, de netrimiteră în judecată.

Astfel, potrivit art. 327 lit. a), atunci când procurorul constată că au fost respectate dispozițiile legale care garantează aflarea adevărului, că urmărirea penală este completă și există probele necesare și legal administrate, emite *rechizitoriu* prin care dispune trimiterea în judecată, dacă din materialul de urmărire penală rezultă că fapta există, că a fost săvârșită de inculpat și că acesta răspunde penal. De asemenea, procurorul poate dispune renunțarea la urmărirea penală sau clasarea, prin *ordonanță*. *Rechizitoriul* și *ordonanța* semnifică încheierea urmăririi penale.

Sub aspectul activităților care se pot desfășura în cadrul urmăririi penale, limitele sunt fixate prin însăși competența funcțională și materială a organelor de urmărire penală. În acest sens, legea prevede care acte procesuale și procedurale dau conținut celor două forme de competență în această fază a procesului penal.

Depășirea limitelor sub aspectul competenței atrage incidența sancțiunilor procedurale penale.

§ 4. Trăsăturile caracteristice ale urmăririi penale

4.1. Noțiuni introductive

Având în vedere sarcinile specifice înscrise în obiectul urmăririi penale, prima fază a procesului penal este disciplinată atât de *regulile de bază* ale întregului proces penal, cât și de anumite *dispoziții specifice*. Acest lucru explică existența unor trăsături caracteristice ale urmăririi în raport cu procedura camerei preliminare, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale.

În literatura de specialitate sunt menționate ca trăsături caracteristice ale urmăririi penale: *lipsa de colegialitate a organului de urmărire penală*, *subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală*,

¹ Pentru detalii în ceea ce privește procedura aplicabilă în ipoteza săvârșirii unei infracțiuni de audiență, a se vedea Capitolul II, *Dispoziții generale privind faza de judecată*, § 9. *Constatarea infracțiunilor de audiență*, din prezenta lucrare.

*nepublicitatea activităților judiciare, caracterul necontradictoriu expres al procesului penal în această fază, forma preponderent scrisă a urmăririi penale*¹.

Apreciem că numai *ultimele patru trăsături* pot fi considerate specifice fazei de urmărire penală, deoarece lipsa de colegialitate a organului care efectuează această activitate este întâlnită și în faza de judecată în unele etape ale desfășurării acesteia. Astfel, potrivit art. 54 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată², cauzele date în competența de primă instanță a judecătoreiei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un singur judecător. În ceea ce privește punerea în executare a hotărârilor judecătorești penale, lipsa de colegialitate a organelor care acționează în această etapă constituie regula³.

4.2. Subordonarea ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală

Spre deosebire de faza de judecată în care, potrivit art. 124 alin. (3) din Constituție, judecătorii sunt independenți și se supun numai legii, ceea ce exclude orice altă subordonare în activitatea de înfăptuire a justiției⁴, desfășurarea urmăririi penale implică respectarea principiului subordonării ierarhice. Această trăsătură definitorie pentru urmărirea penală presupune conducerea și supravegherea de către procuror a activității organelor de cercetare penală, pe de o parte, dar și subordonarea procurorului față de procurorul ierarhic superior, pe de altă parte.

Astfel, în cadrul efectuării urmăririi penale și în supravegherea acesteia, procurorii conduc și controlează activitatea organelor de cercetare penală, care sunt obligate să aducă la îndeplinire dispozițiile procurorului în condițiile legii.

Potrivit art. 303 alin. (2), dispozițiile date de procuror în legătură cu efectuarea actelor de cercetare penală sunt obligatorii și prioritare pentru organul de cercetare, precum și pentru alte organe ce au atribuții prevăzute de lege în constatarea infracțiunilor.

În vederea garantării subordonării ierarhice, în lege este reglementată și ipoteza neîndeplinirii acestor dispoziții. Astfel, conform art. 303 alin. (3), în cazul neîndeplinirii sau al îndeplinirii în mod defectuos de către organul de

¹ Volonciu III, p. 9.

² Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

³ Pentru declanșarea procedurii de punere în executare a hotărârilor judecătorești penale rămase definitive, legea (art. 555) arată care sunt sarcinile judecătorului delegat cu executarea; se ocupă de această activitate deci un singur judecător.

⁴ A se vedea, pe larg, în acest sens: M. Constantinescu, I. Deleanu, A. Iorgovan, I. Muraru, F. Vasilescu, I. Vida, *Constituția României, comentată și adnotată*, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, pp. 278-279.

Alături de organele judiciare, la desfășurarea procesului penal participă **avocatul, părțile și subiecții procesuali**.

Potrivit art. 31, **avocatul** asistă sau reprezintă părțile ori subiecții procesuali în condițiile legii.

Părțile sunt persoane fizice sau juridice care au drepturi și obligații localizate în conținutul principalelor raporturi juridice, de ordin penal sau civil, care se nasc în activitatea procesual penală. *Sunt părți în procesul penal: inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente*¹.

În afara avocatului și a părților, la procesul penal participă și subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată) și alți subiecți procesuali (martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale).

Subliniem faptul că nu toți subiecții procesuali, oficiali sau particulari menționați ca participanți în procesul penal, sunt prezenți în orice cauză penală, anumite părți sau persoane putând să fie absente din cauza aspectelor particulare ale cauzei.

Așadar, distribuția procesuală este diferită de la o cauză la alta². În orice caz, în procesul penal, indiferent de simplitatea sau complexitatea acestuia, trebuie să fie prezent un subiect oficial din cadrul organelor judiciare.

d) Activitatea subiecților oficiali și particulari are ca scop constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, ceea ce prefigurează un principiu fundamental al procesului penal, și anume **operativitatea**³.

Cu cât activitatea de adunare și administrare a probelor este mai apropiată de momentul comiterii infracțiunii, cu atât mai mult informațiile necesare aflării adevărului vor fi fidele realității și, implicit, va fi atins scopul procesului penal.

Constatarea completă a infracțiunilor impune organelor judiciare, dar și celorlalți subiecți procesuali, obligația de a pune în lumină toate aspectele legate de fapta săvârșită și consecințele ei. În Codul de procedură penală sunt numeroase norme care subliniază necesitatea caracterului complet al activității procesuale⁴.

¹ Analiza detaliată a acestora va fi făcută, pe larg, în Capitolul III, *Participanții în procesul penal*.

² Ne îngăduim să comparăm procesul penal cu o piesă de teatru în care distribuția este mai largă sau mai restrânsă, în funcție de scenariu, iar acesta din urmă este conturat de activitatea desfășurată de persoana care a intrat în conflict cu legea penală.

³ Principiul operativității în procesul penal va fi analizat, pe larg, în Capitolul II, *Principiile fundamentale care stau la baza procesului penal în România*.

⁴ Art. 323 menționează obligația procurorului de a constata caracterul complet al urmăririi penale. Art. 346 alin. (3) menționează posibilitatea restituirii dosarului la parchet